

D.17/12
s.12

01-3289

S A Y I 1 2 • 2 0 0 4

İslâm Araştırmaları Dergisi

TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

VEFEYÂT

Maxime Rodinson (1915-2004)

Maxime Rodinson'u 20. yûzyılın diğer Őarkiyatçılarından ayıran en belirgin özelliği çalışmalarını Arap-İslam toplumları ve bazen de onların Yahudilerle ilişkileri üzerine tahsis etmesidir. Ayrıca çok erken yaşlarından itibaren Marksist ideolojiyi benimseyerek hayatı boyunca ona bağlı kalması ve belli bir mûddet Fransız Komûnist Partisi'nin kayıtlı üyesi bulunması da dikkat çeken özellikleri arasında yer almaktadır.

Maxime Rodinson 26 Ocak 1915 tarihinde Paris'te Rus-Polonya asıllı Yahudi göçmeni bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Rusya'da askerlik yaptığı arlık ordusundan kaçarak Fransa'ya gelen konfeksiyon işçisi babası sosyalist fikirleri benimseyerek sendikacılıkla meşgul oldu. Ailesi yeni kurulan Fransız Komûnist Partisi'ne üye olduğunda Rodinson henüz beş yaşındaydı.

Ailesinin içinde bulunduğu maddi sıkıntılar yüzünden 17 yaşına kadar ilkokul dışında eğitim alamadı. 1932 yılında Paris'te bulunan Doğu Dilleri Okulu'na (Ecole des langues orientales) kayıt yaptırdı ve 1936 yılında bu okulu bitirdiğinde buranın bugûnkü Etiyopya devletinin resmi dili olan Amharaca, Edebi Arapça, Mađrib Arapçası, Doğu Arapçası ve Türkçe gibi beř ayrı bölümünden diploma almayı hak etmişti. Bir dönem Musée de l'Homme'da Christoph Colomb öncesi Güney Amerika eserlerinin katalogunu hazırladığı için o bölge ile ilgili akademik çalışmalar yapmayı planlamışsa da o alanda yeteri kadar yetişmiş uzman olduğu için bu fikrinden vazgeçti. Bunun üzerine önce Cezayir meselesiyle ilgilendi. Hayatı boyunca Fransa'nın önde gelen Őarkiyatçılarından Louis Massignon ve Jacques Berque ile müşterek çalışmalar yaptı.

1937 yılında Fransız Milli İlim Araştırma Sandığı'nın bursunu kazanan Rodinson aynı yıl Fransız Komûnist Partisi'ne üye oldu ve 1958 yılında çıka-

rılana kadar üyeliğini devam ettirdi. 1940 yılında Suriye ve Lübnan'a gidecek olan bir arkadaşı geziden vazgeçince onun yerine Ortadoğu bölgesine gitme imkanı buldu. Burada önce Şam'daki Fransız Arap Tetkikleri Enstitüsü'nde (Institut Français des Etudes Arabes), ardından Sayda'daki Müslüman Koleji'nde öğretmenlik yaptı. Beyrut'ta bulunan Fransız Arkeoloji Merkezi'nde (Mission Archéologique Permanente de France au Levant) ise kütüphaneci ve etnoğraf olarak çalıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği bu dönemde Paris'te ve çevresinde yaşayan binlerce Yahudi gibi Fransızlar tarafından Almanlar'a teslim edilen anne ve babası, götürüldükleri Auschwitz kampında öldüler.

Rodinson 1948 yılında Paris'e döndü ve önce Fransız Millî Kütüphanesi'nde (Bibliothèque Nationale) Doğu ve Arap Matbu Eserleri bölümünde kütüphaneci olarak göreve başladı. 1955 yılında ise Uygulamalı Araştırmalar Yüksek Okulu'nun (Ecole Pratique des Hautes Etudes) Etiyopya ve Güney Arabistan bölümünde görev aldı ve buradaki tarih ve felsefe bilimleri bölümü müdürü oldu. 1959 yılında Etiyopya dili profesörlüğüne tayin edildi ve 1983 yılına kadar bu görevini devam ettirdi. Ayrıca 1959-1972 yılları arasında aynı yüksek okulda Yakındoğu'nun Tarihi Etnoğrafyası başlığı altında konferanslar verdi.

Tarihçi, sosyolog ve etnoğrafyacı kimliği sayesinde İslam dünyasında Fas'tan Orta Asya'ya kadar geniş bir coğrafya ile ilgili araştırma yapan pek çok kurumla münasebet kurarak onlarla müşterek çalışmalara imza attı. Bu yüzden Rodinson diğer şarkiyatçılar arasında doğrudan belli bir alanın uzmanı denebilecek bir kimliğe sahip değildi. Çünkü 30 kadar dil ve lehçeyi konuştuğu için tam bir dil uzmanı olduğu kadar özellikle Semitik dildeki yazmalar konusunda iyi yetişmişti. Türkler ve Orta Asya üzerine yazdıkları yanında genelde İslam dünyası ile ilgili çok sayıda makale yazdı. Ölümünden önce basılmış bulunan 12 kitabından dördü ise İsrail ve Yahudilerle ilgiliydi. Özel ilgi duyduğu araştırma konuları ise (Arap-İslam kültüründe ay, mutfak, sihir, meslekler, tıp, iktisat, siyaset, sömürgecilik, ideolojiler, toplum yapısı ve etnik farklılıklar ve ırkçılık) çeşitli ilim dallarının ilgi alanlarına giriyordu. Bütün bu alanlarda 1000 civarında makale ve diğer yazıları yayımlandı.

Batıdaki İslam araştırmalarına yeni bir alan açarak geçmişten günümüze Müslümanların tarihini genel süreci içinde vermenin dışında bütün dönemlerde kültür, siyaset ve iktisat üzerinde de durarak bunların tarihin seyrine nasıl tesir ettiğini vurgulamaya çalıştı. Dinler ile ideolojiler arasında ilişki kurup bunları analiz etmek onun en büyük uğraşısıydı. Bitirmeyi düşündüğü çalışmaların çoğunu tamamlamakla birlikte Haşaşiler ile ilgili bir araya getirmeyi

planladığı ve pek çok defa önceki eserlerinin ön sözlerinde de duyurduğu bu eserini ölümüne kadar basacak seviyeye getiremedi.

Arap-İsrail Savaşı onun hayatını altüst eden gelişmelerden birisi oldu ve çok sınırlı sayıdaki Yahudi gibi o da İsrail'i haksız bularak 19. yüzyıl Avrupa sömürgeciliğine özenmekle suçladı. Kendisini daima Filistin davasının savunucuları arasında gördü ve hatta bu konuda Filistin Meselesinin Çözümü İçin Araştırma ve Uygulama Grubu (Groupe de Recherches et d'Action Pour le Règlement du Problème Palestinien-GRAPP) adıyla bir çevre oluşturarak yıllarca bu birimi idare etti. Hatta siyonistleri Yahudi bedenindeki bir virüs olarak ifade etmesi üzerine o çevrelerden epeyce tenkit aldı.

Maxime Rodinson yaptığı başarılı çalışmalarından dolayı Fransa devleti tarafından Légion d'Honneur nişanıyla taltif edildi. Doğu ve Batı medeniyetlerinin birbirlerinin ezeli rakipleri olduklarını, geçmişte bugünkünden daha fazla birbirleriyle çatışma içinde olduklarını ve İslam'ın batıdaki menfi imajının Müslümanların Batı düşüncesinin çarklarını iyi kavrayamamasına bağlıyordu. Müslümanların Hıristiyanları, Hıristiyanların da Müslümanları gereği gibi tanımamaları yüzünden çatışma içinde olduklarını iddia ediyordu. O, iki farklı medeniyet arasındaki çatışmanın sadece dinî duygularla olmadığını, iktisat ve siyasetin de çok belirgin olarak ortamı gerdiği kanaatindeydi.

Yeryüzündeki çok farklı toplumlar arasında İslam'ın yayılmasını bu dine girmenin oldukça basit kurallarla olmasına bağlayan Rodinson'a göre 1798 yılında Mısır'ı işgal eden Napolyon Bonaparte'ın askerlerinin Müslüman olmalarının başlıca iki sebebi vardı; biri bunların sünnet edilme korkusu, diğeri ise özellikle şarap içmekten vazgeçecek olmalarıydı. O hiçbir dinin ne tamamen barışçı, ne de her zaman savaşı karakter taşıdığına inanıyordu.

Şarkiyat alanındaki ilk çalışması Arap mutfağı üzerine olan Rodinson, bu konuda "Recherches sur les documents arabes relatifs à la cuisine" başlıklı bir makale yayımladı (*Revue des Etudes Islamiques*, XVII [1949], s. 95-165). Diğer önemli bir makalesi ise İslâm öncesi Arabistan hakkındadır ("L'Arabie avant l'islam", *Histoire Universelle*, II [1957], s. 3-36). Onun en fazla basıkısı yapılan ve farklı dillere tercüme edilen eserlerinden ilki İslam Peygamberi Hazreti Muhammed hakkında yazdığı *Mahomet* (Paris: Club Français du livre, 1961; Paris: Seuil, 1968) isimli kitabıdır. Arap-İslam kültüründe önemli bir yeri olan "ay" konusundaki makalesi yine bu alanda önemli bir çalışmadır ("La lune chez les Arabes et dans l'Islam", *La Lune, mythes et rites*, [Paris: Seuil, 1962] s. 151-215). Ayrıca din ve ideoloji ilişkisi önemli tahliller içeren *Islam et capitalisme* (Paris: Seuil, 1966) ve *Marxisme et monde musulman*

(Paris: Seuil, 1972) isimli iki önemli eseri vardır. Jean-Paul Sartre'in editörlüğünü yaptığı *Les Temps Modernes* isimli süreli yayında yayınladığı "İsrâël, fait colonial?" (253 [1967], s. 17-88) isimli makalesi İsrail'in Filistin'deki faaliyetleriyle ilgili olup basıldığı yıllarda çok tenkit aldı. *Magie, médecine et possession à Gondar* (Paris: Mouton, 1967), *Les Arabes* (Paris: PUF, 1979), *La Fascination de l'İslam* (Paris: Maspero, 1980), *Peuple juif ou problème juif?* (Paris: Maspero, 1981), *L'İslam : politique et croyance* (Paris: Fayard, 1993) adlı kitapların yanı sıra dinler ve ideolojilere dayalı hareketlerle ilgili makalelerini bir araya getirdiği *De Pythagore à Lénine: des activismes idéologiques* (Paris: Fayard, 1993) adlı kitabından sonra İslâm ve Batı üzerine Fransa'nın Aix-en-Provence Üniversitesi Arap-İslam Dünyası Araştırmaları ve Tetkikleri Enstitüsü (Institut de Recherches et d'études du monde arabe et musulman) araştırmacılarından Gérard Khoury ile 1997 yılında yaptığı mülakatlarını *Entre Islam et Occident: entretiens avec Gérard D. Khoury* adıyla yayınladığı kitap son eseri oldu (Paris: Les Belles Lettres, 1998). Makaleleri ve kitaplarının muhtevası göz önüne alındığında 23 Mayıs 2004 tarihinde 89 yaşında ölen Maxime Rodinson'un ansiklopedik bir şarkiyatçı olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmet Kavas